

KAMILA FOLLPRECHT

<https://orcid.org/0000-0002-0776-7576>

(Archiwum Narodowe w Krakowie)

PROFESOROWIE UNIWERSYTETU KRAKOWSKIEGO JAKO MIESZCZANIE KRAKOWSCY W XVII i XVIII STULECIU

Abstrakt

Wiek XVII i XVIII to okres stopniowej utraty znaczenia i upadku gospodarczego Krakowa oraz malejącego prestiżu Uniwersytetu Jagiellońskiego. Na przykładzie konkretnych osób w artykule pokazano różne obszary aktywności profesorów Uniwersytetu jako mieszczan krakowskich. Z mieszczaństwa wywodzili się profesorowie wszystkich wydziałów, najbardziej związani z miastem byli jednak zasiadający w Radzie Miejskiej lekarze i prawnicy, co podkreślało ich wyjątkową pozycję w mieście – wynikającą z zamożności, koligacji rodzinnych i wykształcenia. Przytoczono także przykłady włączania się profesorów w funkcjonowanie społeczności miejskiej i opisano ich działania na rzecz Krakowa.

Słowa kluczowe: Kraków, Uniwersytet Jagielloński, mieszczaństwo, Rada Miejska, profesorowie

Losy Uniwersytetu Krakowskiego i jego wykładowców na przestrzeni wieków były integralnie związane z dziejami miasta. Pojawia się jednak pytanie: Czy profesorowie funkcjonowali w społeczności miejskiej i działali na rzecz Krakowa jako jego mieszkańcy?

Dawny Kraków to nie tylko miasto otoczone murami, lecz również aglomeracja, do której wliczano także sąsiednie miasta: Kazimierz i Kleparz, oraz przedmieścia: Garbary i Stradom. Kraków zajmował wyjątkową pozycję jako stolica Królestwa Polskiego. Siedziba monarchy i dworu, ośrodek rozległej diecezji o największej liczbie kościołów i klasztorów, uniwersytet, rozwinięte rzemiosło i handel – wszystko to sprawiało, że miasto było centrum politycznym, kulturalnym i gospodarczym Polski. Kiedy jednak na przełomie XVI i XVII wieku Wawel przestał być stałą rezydencją polskich królów, Kraków zaczął tracić znaczenie polityczne. Mimo to nadal był jednym z najważniejszych miast Polski, a tytułarna stołeczność trwała do końca Rzeczypospolitej. Chociaż krakowscy rzemieślnicy i drobni kupcy zostali pozbawieni ważnego odbiorcy, jakim był dwór królewski i jego otoczenie, kondycja fi-

nansowa bogatych kupców dalej pozostawała dobra, nawet jeśli ich międzynarodowe kontakty handlowe były ograniczone przez toczące się w Europie wojny oraz zmianę szlaków handlowych. Mieszkającą dotąd w mieście szlachtę związaną z dworem stopniowo zastępowała szlachta średnio zamożna i magnateria, powiązane z Małopolską poprzez pełnione funkcje, posiadane majątki czy koligacje rodzinne. Nowo powstające na terenie miasta klasztory były ważnymi instytucjami życia religijnego, kulturalnego i społecznego (szpitalnictwo i edukacja) – jako nowe budowle przyczyniały się do rozwoju architektury i sztuki. W połowie XVII wieku, wraz z okupacją szwedzką, zakończył się okres świetności Krakowa, a pozycja jego mieszczaństwa znacznie podupadła. Ogromna kontrybucja zapłacona Szwedom w 1655 roku pozbawiła kupców i rzemieślników rezerw finansowych, a konsekwencją wojny i okupacji był zastój w handlu regionalnym i międzynarodowym. Dodatkowo epidemie z lat 1677–1680 i 1707–1708 oraz kolejne okupacje i kontrybucje dla wojsk szwedzkich w okresie 1702–1711 zrujnowały krakowskie rzemiosło i handel. Sytuacji nie poprawiły trudności związane z wojną siedmioletnią

(1756–1763) oraz wydarzeniami konfederacji barskiej (1768–1772). Największe koszty upadku miasta ponosiło mieszczaństwo. Równocześnie wzmocniła się tradycyjna już rola Krakowa jako ośrodka religijnego – biskupi krakowscy wspomagali miasto, często jednak ingerowali w jego funkcjonowanie. Szlachta, reprezentowana głównie przez osoby sprawujące funkcje publiczne, miała wpływ na życie kulturalne. Rozwijały się jurydyki (obszary niepodlegające władzom miejskim) tworzone na gruntach należących do szlachty: Groble (Tarłowskie), Barzcie Stajnie, Wygoda (Margrabszczyzna), Retoryka (Ossolińskie), Lubicz (Morsztynowskie) i Wesola (Radziwiłłowska). Pierwszy rozbiór Polski w 1772 roku odciął Kraków od naturalnego zaplecza, a ulokowane w 1784 roku na austriackim brzegu Wisły miasto Podgórze stało się dla niego gospodarczą konkurencją¹.

Losy Uniwersytetu Krakowskiego bez wątpienia wiązały się z opisywanymi wydarzeniami. Stulecia XVII i XVIII (do reformy 1773) to najsłabiej zbadany okres w jego dziejach. W drugiej połowie XVI wieku uczelnia przechodziła poważny kryzys. Zauważalny był m.in. stopniowy spadek liczby studentów, zarówno spośród cudzoziemców, jak i polskiej zamożnej szlachty, która coraz chętniej wybierała cieszącą się renomą uczelnie zagraniczne. Do osłabienia wszechnicy przyczynił się także rozwój nowych szkół wyższych i średnich (katolickich i protestanckich) w kraju i za granicą, konflikt o unowocześnienie programu nauczania w duchu humanistycznym, zmiany w charakterze edukacji i wychowania młodzieży szlacheckiej oraz spadek prestiżu samego Uniwersytetu Krakowskiego w oczach elit. Nie bez znaczenia pozostawał stanowy charakter społeczeństwa, przede wszystkim zastrzeżenie ważniejszych urzędów państwowych i kościelnych dla szlachty z racji urodzenia i bez obowiązku odbycia studiów wyższych. Wyjątek stanowiły prebendy pozostające pod patronatem Uniwersytetu, w tym dwie kanonie katedralne krakowskie (jedna dla teologa, druga dla prawnika) czy tzw. kanonie doktorskie w kapitułach katedralnych, w związku z niewielkim zainteresowaniem w zdobywaniu stopni doktorskich przez szlachtę w praktyce obsadzone przez plebejuszy ze stopniami z teologii, prawa i medycyny.

Uniwersytet stał się w większym stopniu – choć nie wyłącznie – uczelnią mieszczan i chłopów, dla których zdobycie wykształcenia stanowiło szansę na awans społeczny. Jedną z prób środowiska uniwersyteckiego, mającą podwyższyć jego status społeczny, było wystarcanie się o przywilej króla Zygmunta Starego (1535), który przyznawał szlachectwo profesorom Uniwersytetu Krakowskiego prowadzącym wykłady przez 20 lat. Prawo to jednak nie weszło w życie. Pod koniec XVI wieku przeprowadzono poważne, ale na szczęście udane próby reorganizacji uczelni. W 1579 roku zreformowano program nauczania na Wydziale Sztuk Wyzwolonych. W 1588 utworzono połączoną z uczelnią humanistyczną szkołę średnią (tzw. Classes, późniejsze Szkoły Nowodworskie), która dała początek sieci tzw. kolonii akademickich na terenie całej Rzeczypospolitej. Model ustrojowy i programowy Uniwersytetu został określony w zreformowanych statutach (tzw. reformacja Mikołaja Dobrocieskiego) z 1603 roku. Rozbudowane zostały wydziały Prawa i Lekarski. Znacząco zwiększyła się liczba studentów, a także majątek uczelni. W pierwszej połowie XVII wieku Uniwersytet obronił swoją pozycję w konflikcie z jezuitami, którzy podejmowali próby jego podporządkowania i ograniczenia wpływów. Jego rozwój załamał się dopiero wskutek zniszczeń Krakowa spowodowanych okupacją szwedzką w latach 1655–1657 i późniejszego spadku znaczenia miasta. Proces odbudowy przerwały kolejne zniszczenia w czasie drugiej wojny północnej, jednak po 1720 roku Uniwersytet umacniał się jako najważniejszy ośrodek szkolny Rzeczypospolitej, chociaż borykający się z problemami ekonomicznymi i przestarzałą organizacją². Zupełnie nowe zasady funkcjonowania uczelni, wyznaczające końcowe

¹ *Dzieje Krakowa*, t. 2: *Kraków w wiekach XVI–XVIII*, red. Janina Bieniarzówna, Jan M. Małecki, Józef Mitkowski, Kraków 1984; *Kraków. Nowe studia nad rozwojem miasta*, red. Jerzy Wyrozumski, Biblioteka Krakowska, nr 150, Kraków 2007.

² Henryk Barycz, *Historia Uniwersytetu Jagiellońskiego w epoce humanizmu*, Kraków 1935, s. 526–530; *Dzieje Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1364–1764*, t. 1, red. Kazimierz Lepszy, Kraków 1964, s. 254–261, 310–340, 348–366; Wacław Urban, *Losy wychowanków Akademii Krakowskiej w drugiej połowie XVI i pierwszej połowie XVII wieku*, w: Irena Kaniewska, Roman Żelewski, Wacław Urban, *Studia z dziejów młodzieży Uniwersytetu Krakowskiego w dobie renesansu*, red. Kazimierz Lepszy, Kraków 1964, s. 133–199; Leszek Hajdukiewicz, *Czasy renesansowej świetności*, w: *Kraków stary i nowy. Dzieje kultury*, red. Janina Bieniarzówna, Kraków 1968, s. 89–184; Karolina Targosz, *Blaski i cienie epoki baroku*, w: *Kraków stary i nowy*, op.cit., s. 185–219; *Dzieje Krakowa*, t. 2, op.cit., s. 267, 315–336, 526–528, 574–581; Jacek Urban, *Kanonie Akademickie Krakowskiej Kapituły Katedralnej (1795–1945)*, Kraków 1997, s. 8–14; Jan Szczepaniak, *Spis prałatów i kanoników kapituły katedralnej oraz kapituł kolegiackich*

ramy poniższych analiz, zostały wdrożone dzięki reformom przeprowadzonym na zlecenie Komisji Edukacji Narodowej przez księdza Hugona Kołłątaja w latach 1777–1786. Uniwersytet jako Szkoła Główna Koronna zyskał nową organizację i nowoczesne programy nauczania. Zlikwidowane wydziały Filozoficzny, Lekarski, Prawa i Teologii zastąpiły dwa kolegia: Moralne (literatura, prawo i teologia) i Fizyczne (fizyka, matematyka i medycyna). Język polski stał się wykładowym i urzędowym językiem uczelni. Wykładowcami byli znakomici uczeni, rozwijały się nauki przyrodnicze i ścisłe, powstało obserwatorium astronomiczne, ogród botaniczny i klinika uniwersytecka³.

Uniwersytet zajmował znaczące miejsce w przestrzeni miejskiej Krakowa. Główny kompleks jego zabudowań, o średniowiecznym rodowodzie, był skoncentrowany w rejonie ulic św. Anny i Gołębiej. Tworzyły go dwa kolegia profesorskie: Collegium Maius (ul. św. Anny 8) i Collegium Minus (ul. Gołębia 11) oraz kolegia studenckie zwane bursami: Bursa Jerozolimska (ul. Gołębia 22A), Bursa Filozofów (ul. Gołębia 22B) oraz dawna Bursa Nowa, gdzie początkowo ulokowano wspomniane Szkoły Nowodworskie (Classes, ul. Gołębia 22C). W pobliżu mieściły się bursy: Węgierska (ul. Bracka 3) i Ubogich (od początku XVII w. zwana także Bursą Jagiellońską, ul. Wiślna 7). Ten zespół budynków został rozbudowany w XVII wieku. W pierwszej połowie stulecia powstały tu nowe bursy: Sysyniusza (ul. Gołębia 20C),

Starnigiejska (ul. Gołębia 16A) i Śmieszkowska (ul. Gołębia 9) oraz kolegium Nowodworskiego (zwane także kolegium Nowodworsko-Władysławowskim, ul. św. Anny 12)⁴. W 1758 roku w budynku bursy Sysyniusza przy ul. Gołębiej urządzono Seminarium Biskupie (Akademickie) nadzorowane przez Wydział Teologiczny⁵. Na potrzeby uczelni działały drukarnie w budynkach przy ul. św. Anny 9 i ul. Floriańskiej 15, a w budynku przy ul. Wiślniej 10A mieściła się drukarnia seminarium⁶. Poza tą, coraz bardziej spoistą, „dzielnicą uniwersytecką” znajdował się kompleks budynków Wydziału Prawa: Collegium Iuridicum (ul. Grodzka 53–55) oraz Bursa Prawników (zwana także od nazwiska fundatora Bursą Długosza, ul. Grodzka 54A)⁷. W końcu XVI wieku do Uniwersytetu należały jeszcze nieruchomości przy ul. św. Anny 10 i ul. Gołębiej 13 oraz kamienice przy ul. Brackiej 5, ul. Stolarskiej 11B i ul. Wiślniej 4⁸. W XVIII stuleciu Uniwersytet był także właścicielem kamienic przy ul. św. Jana 26 i ul. Szewskiej 22A⁹.

Od 1517 roku własnością Uniwersytetu była jurdyka zwana Gramatyką (za Garbarami i Czarną Wsią, rejon ul. Podchorążych), ofiarowana uczelni jako uposażenie katedry gramatyki¹⁰.

diecezji krakowskiej (XVIIIw.), Kraków 2008, s. 39–43, 77–79, 91–92, 95–101, 105–115; Janusz Sondel, *Kariera uniwersytecka jako sposób awansu społecznego w dawnej Polsce*, „Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa”, 2010, t. 3, s. 209–212; Janusz Sondel, *Przywileje fundacyjne Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz przywilej nadania szlachectwa jego profesorom (z historyczno-prawnym komentarzem)*, Kraków 2015, s. 321–325; Maciej Zdanek, *Die universitäre Elite und die humanistischen Kreise in Krakau in der Epoche der Frühen Neuzeit*, w: *Krakau – Nürnberg – Prag. Die Eliten der Städte im Mittelalter und in der Frühen Neuzeit. Herkunft, Nationalität, Mobilität, Mentalität / Kraków – Norymberga – Praga. Elity miast w średniowieczu i epoce nowożytnej. Pochodzenie, narodowość, mobilność, mentalność / Krakov – Norimberk – Praha. Elity měst ve středověku a raném novověku. Původ, národnost, mobilita, mentalita*, red. Michael Diefenbacher, Olga Fejtová i Zdzisław Noga, Praha 2016, Documenta Pragensia Monographia, t. 33/1, series Cracovia–Norimberga–Praga, s. 415–438.

³ Mirosława Chamcówna, *Uniwersytet Jagielloński w dobie Komisji Edukacji Narodowej. Szkoła Główna Koronna w latach 1786–1795*, Wrocław–Kraków 1959; Jan Ryś, *Komisja Edukacji Narodowej 1773–1794. Akademia Krakowska. Szkoła Główna Koronna*, Warszawa 2018.

⁴ Andrzej Włodarek, *Architektura średniowiecznych kolegiów i burs Uniwersytetu Krakowskiego*, Kraków 2000; Kamila Follprecht, *Właściciele nieruchomości w Krakowie w 1655 roku*, Biblioteka Krakowska, nr 142, Kraków 2001, s. 12, 14, 49, 50, 61–63, 68, 74, 123, 124; Marcin Baster, *Bursa Starnigiejska. Z dziejów kolegiów Uniwersytetu Krakowskiego w XVII i XVIII wieku*, Kraków 2015. Poszczególne budynki zob. monografię w serii *Historia Budynków Uniwersytetu Jagiellońskiego* pod red. Andrzeja Chwalby.

⁵ Bolesław S. Kumor, *Dzieje diecezji krakowskiej do roku 1795*, t. 3, Kraków 2000, s. 469–474.

⁶ Janina Dobrzyniecka, *Drukarnie Uniwersytetu Jagiellońskiego 1674–1783*, Kraków 1975, s. 17–116; *Drukarze dawnej Polski od XV do XVIII wieku*, t. 1: *Małopolska*, cz. 2: *wiek XVII–XVIII*, red. Jan Pirożyński, Kraków 2000, s. 39–50.

⁷ A. Włodarek, *Architektura średniowiecznych kolegiów*, op.cit.; M. Baster, *Bursa Starnigiejska*, op.cit., s. 45–67.

⁸ *Atlas historyczny Polski. Województwo krakowskie w drugiej połowie XVI wieku*, cz. 2: *Komentarz, indeksy*, red. Henryk Rutkowski, Warszawa 2008, s. 158, 170, 175, 176, 178, 180, 195, 201, 202.

⁹ Archiwum Narodowe w Krakowie (dalej: ANK), Akta miasta Krakowa, rkps 1559, s. 62; rkps 2782, s. 32; rkps 2795, s. 35; rkps 2834, s. 28; Adam Chmiel, *Domy krakowskie. Ulica św. Jana, część I–II*, Biblioteka Krakowska, nr 61–62, Kraków 1924, s. 253–254.

¹⁰ *Poczet sołtysów, wójtów i burmistrzów miast, jurydyk, wsi i gmin przyłączonych do Krakowa do 1915 r.*, red. Bogdan Kasprzyk, Kraków 2013, s. 748.

Niezwykle ważnym elementem organizacji, uposażenia i przestrzeni akademickiej były kościoły uniwersyteckie, wobec których uczelnia posiadała prawo patronatu i kolacji beneficjów. Głównym kościołem uniwersyteckim w XV wieku była kolegiata św. Floriana na Kleparzu, stanowiąca uposażenie Wydziału Teologii. Od XVI stulecia coraz większe znaczenie zyskiwała kolegiata św. Anny, wznosząca się w centrum „dzielnicy uniwersyteckiej” (ul. św. Anny 11) i stanowiąca miejsce pochówku Jana Kantego, profesora teologii otoczonego po śmierci kultem i czczony jako patron Uniwersytetu. Po zburzeniu gotyckiego kościoła w latach 1689–1705 powstała efektowna barokowa świątynia z konfesją Jana Kantego, odwiedzana przez rzesze pielgrzymów. Ponadto należy wymienić kościół (kaplicę) św. Marii Magdaleny (obok posesji, ul. Grodzka 55), który uzupełniał kompleks budynków Wydziału Prawa.

Do Uniwersytetu należały patronat kościoła św. Wojciecha na Rynku Głównym oraz większość beneficjów w kolegiacie Wszystkich Świętych, kościół św. Mikołaja na przedmieściu Wesoła za murami miasta i kościółek św. Walentego na Kleparzu. W 1758 roku uczelni został przekazany także patronat odebranego jezuitom w 1732 roku kościoła św. Szczepana przy dzisiejszym placu Szczepańskim¹¹.

W całej aglomeracji krakowskiej Uniwersytet sprawował kontrolę nad szkołami parafialnymi, które działały przy kościołach: św. Anny, Bożego Ciała na Kazimierzu, Świętego Ducha, św. Floriana na Kleparzu, św. Jadwigi na Stradomiu, św. Jakuba na Kazimierzu, św. Jana, Mariackim, św. Michała na Skałce, św. Mikołaja na Wesołej, św. Piotra i Pawła na Garbarach, św. Szczepana i Wszystkich Świętych. Profesorowie byli prowizorami i wizytatorami tych szkół, a młodzi bakałarze i magistrzy pełnili

w nich funkcje seniorów i nauczycieli. Budynki szkół nie tylko były miejscem nauczania, ale także zapewniały mieszkania dla uczniów i studentów¹².

Zabudowania uniwersyteckie stanowiły ważny element przestrzeni miejskiej, ale prawdziwą wartością uczelni byli wykładowcy. Mieszczanie krakowscy od XV wieku tworzyli dużą grupę w ramach społeczności uniwersyteckiej. W omawianym okresie z aglomeracji krakowskiej pochodzili profesorowie wszystkich wydziałów: filozoficznego¹³, lekarskiego¹⁴, prawnego¹⁵ i teologicznego¹⁶. Byli synami mieszczan krakowskich różnych profesji –

¹² Jan Krukowski, *Szkoły parafialne Krakowa w dobie Komisji Edukacji Narodowej (1777–1794)*, „Rozprawy z Dziejów Oświaty”, T. 16: 1973, s. 23–40; idem, *Szkołnictwo parafialne Krakowa w XVII wieku*, Kraków 2001.

¹³ Wojciech Jan Kanty Biegaczowicz (zm. 1767), Antoni Mikołaj Krzȳnowski (zm. 1798), Gabriel Profecki (zm. 1718), Józef Alojzy Putanowicz (zm. 1788); Zdzisław Pietrzyk, *Poczet rektorów Uniwersytetu Jagiellońskiego 1400–2000*, Kraków 2000; Wanda Baczkowska, *Putanowicz Józef Alojzy*, w: PSB, t. 29, Wrocław 1986, s. 459–462.

¹⁴ Józef Antoni Czȳckiewicz (zm. 1714), Jan Antoni Laskiewicz (zm. 1750), Stanisław Antoni Łopacki (zm. 1738), Ignacy Paweł Michałowski (zm. 1739), Krzysztof Naymanowicz (zm. 1651), Gabriel Ochocki młodszy (zm. 1673), Gabriel Ochocki młodszy II (zm. 1682), Wojciech Kazimierz Rezler (zm. 1684), Jan Antoni Słowakowicz (zm. 1722), Stanisław Józef Słowakowicz (zm. 1721), Paweł Soldadini (zm. 1785), Kazimierz Franciszek Tuater (zm. 1726), Stanisław Wadowski (zm. 1769), Jan Zajȳczkowicz (zm. 1717), Stanisław Picus Zawadzki syn (zm. 1611); Leon Wachholz, *Wydział Lekarski Uniwersytetu Krakowskiego i jego grono nauczycielskie od r. 1364–1918*, Kraków 1935.

¹⁵ Samuel Formankowicz (zm. 1692), Jan Fox (zm. 1636), Jakub Górski młodszy (zm. 1652), Klemens Stanisław Kostka Herka (zm. 1759), Bartłomiej Januszowicz (zm. 1644), Kazimierz Franciszek Jarmundowicz (zm. 1762), Wojciech Józef Jodłowski (zm. 1720), Wawrzyniec Alfons Karyński (zm. 1653), Andrzej Dominik Lipiewicz (zm. 1778), Jan Antoni Lukini (Lucchini) (zm. 1750), Tomasz Aleksander Małyszko (zm. 1801), Stanisław Sebastian Mamczyński (zm. 1761), Wojciech Nagot (zm. 1634), Jakub Naymanowicz (zm. 1641), Jan Józef Pałaszowski (zm. 1763), Andrzej Piotrkowczyk (zm. 1645), Stanisław Pudłowski (zm. 1645), Stanisław Rȳzycki (zm. 1652), Jacek Tomaszewicz (zm. 1682), Jan Kanty Toryani (zm. 1783), Jan Oktawian Waclawowicz (zm. 1630), Marcin Karol Wȳgrzynowicz (zm. 1717), Mikołaj Zalaśowski (zm. 1703); *Profesorowie Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego*, t. 1: 1364–1780, red. Wacław Uruszczaek, Kraków 2015.

¹⁶ Adam Fałęcki (zm. 1611), Kazimierz Stanisław Pałaszowski (zm. 1758), Józef Grzegorz Popiołek (zm. 1758), Marcin Winkler (zm. 1700); Z. Pietrzyk, *Poczet rektorów*, op.cit.

¹¹ *Katalog zabytków sztuki w Polsce*, t. 4: *Miasto Kraków*, red. Adam Bochnak i Jan Samek, cz. 2: *Kościoły i klasztory Śródmieścia*, 1. Tekst, oprac. zbiorowe, Warszawa 1971, s. 75; cz. 3: *Kościoły i klasztory Śródmieścia*, 2. Tekst, red. Izabella Rejduch-Samkowa i Jan Samek, Warszawa 1978, s. 202; cz. 8: *Kleparz. Kościoły i klasztory*, oprac. zbiorowe, Warszawa 2000, s. 1; Michał Rożek, *Nieistniejące kościoły Krakowa*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej”, R. 33: 1983, s. 97–105; Andrzej Niwieński, *Przestrzeń kościelna w topografii średniowiecznego Krakowa. Próba syntezy*, Lublin 2004; *Studia z dziejów kościoła św. Floriana w Krakowie*, red. Zdzisław Kliš, Kraków 2007; *Studia z dziejów kościoła św. Anny w Krakowie*, red. Zdzisław Kliš i Tomasz Węclawowicz, Kraków 2011; Michał Kurzej, *Depingere fas est. Sebastian Piskorski jako konceptor i prowizor*, Kraków 2018.

rzadziej rzemieślników (Krzysztof Michałowski: złotnik, Andrzej Piotrkowczyk: drukarz, Stanisław Pudółko: kuśnierz, Adam Tomaszewicz: krawiec, Walenty Wosiński: złotnik), a zwykle kupców (Jan Czączkiewicz, Stanisław Januszowicz, Kasper Formankowicz, Antoni Lukini, Sebastian Mamczyński, Adam Nagot, Jakub Naymanowicz, Marcin Waclawowicz, Andrzej Węgrzynowicz, Jakub Zajączkowicz), z których część należała do patrycjatu (Gabriel Ochocki, Józef Putanowicz, Franciszek Toryani, Andrzej Węgrzynowicz, Marcin Winkler), co zapewne wiązało się z możliwością ponoszenia wieloletnich nakładów finansowych na kształcenie, także na uczelniach zagranicznych. Często były to osoby związane z miastem stosunkowo niedługo, a dające początek nawet kilkupokoleniowym tradycjom naukowym. Za przykład może posłużyć rodzina Ochockich. W 1593 roku krakowskie prawo miejskie przyjął kupiec sukienny Gabriel Ochocki z Lelowa, od 1609 roku ławnik krakowski, w latach 1614–1617 rajca. Jego syn Hieronim został doktorem praw, był kanonikiem kolegiaty Wszystkich Świętych. Drugi syn, Gabriel (zm. 1673), był lekarzem studiującym w Krakowie, Padwie i Rzymie (prawo), profesorem i rektorem Uniwersytetu Krakowskiego i rajcą krakowskim (1634–1673). Jego syn, także Gabriel, również był lekarzem (studia odbył w Krakowie i Padwie), profesorem uniwersyteckim, rajcą (1674–1682). Następne pokolenie w linii męskiej także legitymowało się uniwersyteckim wykształceniem¹⁷.

Stopień doktora pozwalał synom krakowskich mieszczan wejść w skład krakowskiej kapituły katedralnej – przykładem są prawnicy Jan Fox (zm. 1636), Jakub Naymanowicz (zm. 1641) czy Justus Słowikowski (zm. 1654). Jako duchowni, związani beneficjami z krakowskimi kościołami (jako kanonicy lub proboszczowie), profesorowie udzielali ślubów w kościele Mariackim, co zapewne dodawało splendoru uroczystości, skoro w księgach parafialnych odnotowywano, że są profesorami Uniwersytetu; przykładem są filozofowie: Stanisław Barański (1764), Walenty Choroszwicz (1734), Maciej Federowicz (1726), Walenty Wichrowski (1730); prawnicy: Samuel Formankowicz (1664),

Stefan Krupski (1720), Wojciech Łańcucki (1663), Stanisław Mamczyński (1754, 1760, rektor) i teologowie: Augustyn Czyrzykowicz (1700), Józef Antoni Declos (1769, 1778), Antoni Krzȳnowski (1761), Stanisław Patelski (1775), Bazyli Płaszczewski (1715), Mikołaj Sulikowski (1663), Andrzej Szopiarski (1774) i Piotr Szymakowski (1753)¹⁸.

Janina Bieniarzówna, pisząc o rajcach krakowskich XVII wieku, którzy osiedlili się w Krakowie, odnotowała: „grupa rajców, przybyszów z różnych stron Rzeczypospolitej, prezentowała się bardzo ciekawie pod względem zawodowym. Dziewięciu z nich to lekarze, dwaj doktorzy prawa, jeden doktor filozofii; razem 12 osób, którym Uniwersytet otworzył drogę do najwyższej miejskiej magistratury”¹⁹. Niektórzy z nich, przyjmując krakowskie prawo miejskie, legitymowali się uniwersyteckim wykształceniem jako doktorzy filozofii i medycyny: Maciej Wojeński w 1619 roku, Andrzej Wolfowicz w 1630 roku²⁰ i Piotr Mucharski w 1649²¹; doktorzy medycyny: Franciszek Roliński w 1641 roku, Jacek Łopacki w 1650 i Stanisław Słowakowicz w 1679²², doktor filozofii Andrzej Cieski w 1629 roku²³ czy doktor obojga praw Filip Huttini w roku 1635²⁴.

Aglomeracja krakowska zapewniała zatrudnienie dla wielu lekarzy, z których większość rozpoczynała studia w Krakowie, ale wiedzę medyczną i stopnie zdobywała raczej na uczelniach zagranicznych, głównie w Padwie. Wydział Medycyny był najbardziej zlaicyzowanym wydziałem krakowskiej uczelni, dlatego jego profesorowie, mieszkający z rodzinami w mieście, najpełniej uczestniczyli w życiu mieszkańców, np. Jan Camelin (zm. 1774)²⁵, Walenty Fontana (zm. 1618)²⁶, Antoni Laskiewicz (zm. 1750)²⁷, Jan Mitkowski (zm. 1646)²⁸, Piotr Muchar-

¹⁸ Jan Sygański, *Metryki kościoła Mariackiego i katedry na Wawelu w Krakowie*, Lwów 1912.

¹⁹ Janina Bieniarzówna, *Mieszczanstwo krakowskie XVII w. Z badań nad strukturą społeczną miasta*, Kraków 1969, s. 28.

²⁰ ANK, Akta miasta Krakowa, rkps 1424, s. 116–117, 257.

²¹ Ibidem, rkps 1425, s. 42.

²² Ibidem, rkps 1425, s. 22, 44, 87.

²³ Ibidem, rkps 1424, s. 250.

²⁴ Ibidem, rkps 1425, s. 11.

²⁵ Leon Wachholz, *Wydział Lekarski Uniwersytetu Krakowskiego*, op.cit., s. 25–26.

²⁶ Aleksander Birkenmajer, *Fontanus Walenty*, w: PSB, t. 7, Kraków 1948–1958, s. 62–63.

²⁷ Maciej Ziemiński, *Skład osobowy Sądu Wyższego Prawa Magdeburgskiego na zamku krakowskim w XVII–XVIII wieku*, Kraków 2013, s. 264.

²⁸ Maria Czaplińska, *Mitkowski Jan*, w: PSB, t. 21, Wrocław 1976, s. 383–384.

¹⁷ Waldemar Komorowski, Kamila Follprecht, *Właściciele kamienic Rynku krakowskiego w czasach nowożytnych (do pierwszej okupacji szwedzkiej)*, cz. 5, „Krakowski Rocznik Archiwalny”, T. 6: 2000, s. 18–19; *Poczet sołtysów, wójtów, burmistrzów i prezydentów miasta Krakowa (1228–2010)*, red. Bogdan Kasprzyk, Kraków 2010, nr 463, 491, 542.

ski (zm. 1666)²⁹, Szymon Syreniusz (zm. 1611)³⁰, Wawrzyniec Śmieszkowicz (zm. 1646)³¹ czy Stanisław Wadowski (zm. 1769)³².

Najbardziej związani z Krakowem byli jednak profesorowie – zarówno lekarze, jak i prawnicy – zasiadający w Radzie Miejskiej, a tym samym mający bezpośredni wpływ na funkcjonowanie miasta³³. Wejście do władz miejskich było potwierdzeniem zajmowania wyjątkowej pozycji, wynikającej z możliwości, koligacji rodzinnych czy wykształcenia. W Radzie Miejskiej na przestrzeni wieków zmieniali się przedstawiciele głównie kupieckich rodzin patrycjuszowskich, sporadycznie pojawiali się w niej rzemieślnicy, stopniowo jednak obserwujemy wzrost także liczby przedstawicieli inteligencji – urzędników miejskich, lekarzy, aptekarzy czy drukarzy³⁴. Zatem, mimo problemów, z jakimi musiał zmagać się Uniwersytet, wzrastał prestiż ludzi wykształconych, a stopień doktorski zwałniał np. z odbywania stażu ławniczego. W XVI wieku 15 rajców legitymowało się stopniem doktora³⁵. W omawianym okresie

(XVII–XVIII w.) w składzie Rady Miejskiej było już 21 członków ze stopniem doktora³⁶ oraz 18 profesorów wykładających na Uniwersytecie Krakowskim³⁷. Dla porównania w stuleciach XVI–XVIII wśród rajców miasta Kleparza nie znajdziemy doktorów³⁸, a w gronie rajców miasta Kazimierza było ich 6³⁹.

Janina Bieniarzówna, badając środowisko krakowskich rajców z wieków XVII–XVIII, odnotowała, że „przynależność do rodziny radzieckich była jednak bardzo wysoko ceniona i stanowiła powód do chwały większy aniżeli osobiste zasługi [...]”. Kasto-

²⁹ Leszek Hajdukiewicz, *Mucharski Piotr*, w: PSB, t. 22, Wrocław 1977, s. 241–243.

³⁰ *Złota księga Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi*, cz. 1: *Biografie uczonych*, red. Alicja Zemanek, Kraków 2000, s. 27–36; Mieczysław Barcik, *Syreński Sacranus Szymon*, w: PSB, t. 46, Warszawa–Kraków 2009–2010, s. 279–281.

³¹ Leon Wachholz, *Wydział Lekarski Uniwersytetu Krakowskiego*, op.cit., s. 42; Z. Pietrzyk, *Poczet rektorów*, op.cit.; Marcin Baster, *Śmieszkowicz (Gelasinus) Wawrzyniec*, w: PSB, t. 51, Warszawa–Kraków 2016, s. 85–87.

³² Leon Wachholz, *Wydział Lekarski Uniwersytetu Krakowskiego*, op.cit., s. 45–46.

³³ Zdzisław Noga, *Die Herrschaftselite der Stadt Krakau vom 16. bis zum 18. Jahrhundert*, w: *Krakau – Nürnberg – Prag*, op.cit., s. 122–123.

³⁴ Kamila Follprecht, *Elity w Krakowie – topografia siedzib na przełomie XVI i XVII wieku*, w: *Pražské městské elity středověku a raného novověku – jejich proměny, zázemí a kulturní profil*, „Documenta Pragensia”, 2004, t. 22, s. 266–267.

³⁵ Lekarze: Wojciech Baza (1556–1569), Wojciech Kraina (1528–1559), Jan Międzyński (1573–1580), Łukasz Morecki (1571–1583), Łukasz Noskowski (1520–1532), Jędrzej Pierchała (1543–1550), Jan z Reguła (1482–1515), Stanisław Różanka (1570–1572), Piotr Wedelicki (1526–1543), Stanisław Picus Zawadzki (1573–1600) oraz prawnicy: Piotr Gutteter (1569–1572), Zygmunt Gutteter (1570–1590), Mikołaj z Koprzywnicy (1509–1520), Kasper Rezler (1590–1594), Erazm Wunz (1542–1555); Zdzisław Noga, *Krakowska rada miejska w XVI wieku. Studium o elicie władzy*, Kraków 2003; idem, *Urzednicy miejscy Krakowa*, cz. 2: 1500–1794, Kraków 2008; *Poczet soltysów, wójtów, burmistrzów i prezydentów miasta Krakowa (1228–2010)*,

op.cit., nr 291, 318, 331, 335, 337, 356, 358, 374, 389, 393, 394, 398, 400, 405, 428.

³⁶ Medycyny: Michał Behm (1649–1667), Jan Gerpert (1742–1747), Jan Kortyn (1670–1671), Jerzy Pipan (1607–1648), Jakub Reynekier (1665–1701), Jakub Roszkowicz (1610–1618), Jakub Antoni Szostkiewicz (1764–1768), Wojciech Śleszkowski (1657–1697), Daniel Zaydlit (1615–1630); prawa: Kasper Mixa Okurowski (1598–1610), Jakub Zimmerman (1587–1614), Stanisław Spinek (1637–1669), Andrzej Cieski (1646–1656), Filip Huttini (1646–1653), Jan Antoni Mariani (1766–1786), Józef Wytyszkiewicz (1766–1794) oraz filozofii: Józef Bartsch (1747–1792), Karol Like (1774–1791), Jan Łukaszkiewicz (1701–1710), Andrzej Szafalkowicz (1702–1728), Józef Kajetan Wałkanowski (1764–1791); *Poczet soltysów, wójtów, burmistrzów i prezydentów miasta Krakowa (1228–2010)*, op.cit., nr 424, 442, 455, 458, 462, 493, 503, 504, 510, 520, 531, 537, 571, 574, 608, 618, 629–632, 639).

³⁷ Prawnicy: Andrzej Piotrkowczyk (1631–1645), Grzegorz Skrobkiewicz (1599–1613); lekarze: Józef Antoni Czączkiewicz (1699–1714), Jan Stanisław Dziadowski (1700–1718), Jacek Łopacki (1654–1702), Stanisław Antoni Łopacki (1696–1738), Ignacy Paweł Michałowski (1718–1739), Krzysztof Naymanowicz (1620–1645), Gabriel Ochocki młodszy (1634–1673), Gabriel Ochocki młodszy II (1674–1682), Jan Innocenty Petrycy (1640–1641), Franciszek Roliński (1645–1674), Jan Słowakowicz (1713–1722), Stanisław Słowakowicz (1679–1701), Kazimierz Franciszek Tuater (1714–1726), Maciej Wojeński (1619–1648), Stanisław Wosiński (1674–1693), Jan Zajączkowicz (1691–1717); *Poczet soltysów, wójtów, burmistrzów i prezydentów miasta Krakowa (1228–2010)*, op.cit., nr 443, 472, 473, 487, 491, 496, 501, 516, 542, 543, 550, 560, 562, 569, 570, 586, 588, 592.

³⁸ *Poczet soltysów, wójtów i burmistrzów miast, jurydyk, wsi i gmin przyłączonych do Krakowa do 1915 roku*, op.cit., s. 96–213.

³⁹ Filozofii: Sebastian Cichoszowski (1618–1639), Jan Piotr Zyciński (1669–1691); prawa: Jakub Dunicz (1676–1709), Jan Kosiarowski (1665–1677), Maciej Kazimierz Treter (1657–1674); medycyny: Ignacy Paweł Michałowski (1710–1716); *Poczet soltysów, wójtów i burmistrzów miast, jurydyk, wsi i gmin przyłączonych do Krakowa do 1915 roku*, op.cit., nr 278, 308, 312, 313, 322, 343.

wość patrycjatu miejskiego w niczym nie ustępowała kastowości magnaterii. Małżeństwa zawierane były tylko w kręgu rajców albo kandydatów na urząd, którym wzięcie za żonę córki radzieckiej wzmacniało pozycję⁴⁰. Analizując grono krakowskich rajców, wyraźnie dostrzegamy drogi kariery opartej na koligacjach rodzinnych. Dla przykładu wymieńmy małżeństwa uczonych mężów, które pozostawiły ślad w literaturze. Marcin Michonkowicz (Michoński) w dziele *Melos talassi* z 1624 roku opisał związek wdowca, prawnika Andrzeja Piotrkowczyka, i Anny, córki rajcy Mikołaja Pernusa; Jan Cynarski napisał w 1637 roku *Gratiae nuptiales* z okazji ślubu prawnika Stanisława Spinka z Jadwigą, córką lekarza i rajcy Krzysztofa Naymanowicza; z kolei Walenty Wosiński wydał w 1670 roku *Wesołe uczonej Pallady aplauzy* z okazji ślubu swojego syna Stanisława, lekarza, z Teresą, córką rajcy Antoniego Pestalociego⁴¹.

Rajcy krakowscy z tytułami profesorskimi godnie reprezentowali Radę Miejską nie tylko lokalnie. Jako posłowie miasta Krakowa występowali na sejmach walnych⁴², np. Gabriel Ochocki w 1646 roku, Stanisław Wosiński w 1690, Jan Słowakowicz w 1717. Rajca Gabriel Ochocki w 1645 roku witał też w Gdańsku przybyłą z Francji przyszłą królową Marię Ludwikę Gonzagę.

Z grona rajców związanych z Uniwersytetem pochodzili często tytułarni sekretarze królewscy, m.in. profesorowie Jan Stanisław Dzidowski, Filip Huttini, Jacek Łopacki, Andrzej Piotrkowczyk, Stanisław Słowakowicz, Stanisław Wosiński i Jan Zajączkowicz. Byli i tacy, którzy mogli się poszczycić otrzymaniem wyjątkowego wyróżnienia z rąk królewskich: tytułu kawalera Złotej Ostrogi. Tego zaszczytu dostąpili Filip Huttini, Jacek Łopacki i Stanisław Słowakowicz⁴³.

Największy honor spotkał jednak Macieja Wojeńskiego, który w 1633 roku uzyskał królewską nobilitację i używał herbu Płomień (Zadora). W dokumencie zaznaczono, że rodzina wywodzi się z Niemiec, gdzie otrzymała szlachectwo od cesarza Ferdynanda⁴⁴.

Nieruchomości posiadane przez przedstawicieli krakowskiego patrycjatu miały podkreślać pozycję i zamożność właściciela. W XVI wieku reprezentacyjnym centrum mieszczańskim Krakowa był Rynek Główny; od początków XVII wieku, kiedy król wraz z dworem opuścili Wawel, także szlachta zaczęła go uznawać za najbardziej prestiżowe miejsce zamieszkania⁴⁵. Dlatego kamienice znanych lekarzy, szczególnie będących rajcami, które ci zajmowali z rodzinami, zlokalizowane były zwykle w Rynku lub przy najważniejszych ulicach odchodzących od niego. Z grona profesorów rynkowe kamienice posiadali m.in.: Ochoccy (nr 12A), Maciej Wojeński (nr 18), Jan Słowakowicz (nr 28), Stanisław Wosiński (nr 37, później własność jego zięcia, Kazimierza Franciszka Tuatera)⁴⁶, Walenty Fontana (nr 45), Antoni Laskiewicz (nr 45)⁴⁷. Kamienicę przy ul. św. Anny posiadał Jan Camelin (nr 5)⁴⁸; przy ul. Floriańskiej: Jan Mitkowski (nr 3), Stanisław Słowakowicz (nr 10), Ignacy Paweł Michałowski (nr 22)⁴⁹; przy ulicy Grodzkiej: Jan Zajączkowicz (nr 5), Franciszek Roliński (nr 39); przy ul. św. Jana: Jan Innocenty Petrycy (nr 11A); przy ulicy Sławkowskiej: Jacek Łopacki (nr 7), która to kamienica należała później do Józefa Antoniego Czączkiewicza; przy ul. Szewskiej: Jan Dzidowski (nr 5A); przy ul. Szpitalnej: Krzysztof Naymanowicz (nr 19) i Wawrzyniec Śmieszkowicz (nr 26)⁵⁰. W gronie właścicieli prestiżowych nieruchomości znaleźli się także dwaj profesorowie prawa zasiadający w Radzie Miejskiej: Andrzej Piotrkowczyk (ul. Floriańska 15) i Grzegorz Skrobkowicz (ul. Grodzka 23).

Krakowscy profesorowie, będąc właścicielami nieruchomości (lub ich części), zakupionych lub odziedziczonych w mieście, nierzadko przekazywali je na rzecz Uniwersytetu. Prawnik Hiacynt Tomaszewicz (zm. 1682) zapisał 3500 złp dla archidia-

⁴⁰ J. Bieniarżówna, *Mieszczaństwo krakowskie XVII w.*, op.cit., s. 25.

⁴¹ Ibidem, s. 25, 27.

⁴² Leon Rymar, *Udział Krakowa w sejmach i sejmikach Rzeczypospolitej*, „Rocznik Krakowski”, T. 7: 1905, s. 187–258.

⁴³ J. Bieniarżówna, *Mieszczaństwo krakowskie XVII w.*, op.cit., s. 69–75.

⁴⁴ Barbara Trelińska, *Album armorum nobilium Regni Poloniae XV–XVIII saec. Herby nobilitacji i indygenatów XV–XVIII w.*, Lublin 2001, nr 723.

⁴⁵ Waldemar Komorowski, Kamila Follprecht, *Rozwój urbanistyczno-architektoniczny Krakowa „intra muros” w czasach nowożytnych*, w: *Kraków. Nowe studia nad rozwojem miasta*, op.cit., s. 196, 197, 225, 226, 252, 253, 265.

⁴⁶ J. Sygański, *Metryki kościoła Mariackiego*, op.cit., s. 38.

⁴⁷ ANK, Akta miasta Krakowa, rkps 2795, s. 51; rkps 2807, s. 70.

⁴⁸ Ibidem, rkps 2834, s. 26; BJ w Krakowie, rkps 5509, s. 5.

⁴⁹ ANK, Akta miasta Krakowa, rkps 2795, s. 55; rkps 1384, s. 716–718.

⁵⁰ *Rejestry gospód w Krakowie z lat 1632 i 1649*, wyd. Kamila Follprecht, *Fontes Cracovienses*, nr 11, Kraków 2005, s. 36.

konii kolegiaty Wszystkich Świętych, zabezpieczone na rodzinnej kamienicy przy ul. Grodzkiej 9B⁵¹. Marcin Wadowita (zm. 1641), dziekan Wydziału Teologicznego, swoją kamienicę przy ul. Mikołajskiej 22 (zakupioną w 1618) zapisał klasztorowi Karmelitów na Piasku z przeznaczeniem dla studentów profesów⁵². Jan Toński (zm. 1664), profesor Wydziału Lekarskiego wykładający nauki matematyczne, w 1646 roku kupił kamienicę rynkową nr 24, w której mieszkał⁵³. W 1658 roku król Jan Kazimierz zwolnił jego posesję od wszystkich danin i ciężarów, tak jak w przypadku domów, których właścicielem był Uniwersytet⁵⁴. W testamencie Toński zapisał 6000 złp dla Kolegium Nowodworskiego do podziału między profesorów, zabezpieczone na tej nieruchomości⁵⁵; jako własność kolegiacka jest wymieniana w miejskich rejestrach podatkowych do lat 80. XVII wieku⁵⁶. Teolog Marcin Jan Waleczyński (zm. 1739) w 1731 roku od spadkobierców Franciszka II Cezarego kupił drukarnię przy ul. św. Anny 9 i w 1734 przekazał ją Uniwersytetowi⁵⁷. Profesor teologii Kazimierz Stanisław Pałaszowski (zm. 1758) jako rektor planował w połowie XVIII wieku utworzenie Collegium Nobilium i w tym celu z wła-

snych środków zakupił dwie kamienice leżące na przeciw Kolegium Większego (obecnie ul. św. Anny 6), które następnie przekazał uczelni⁵⁸.

Profesorowie posiadali także nieruchomości na przedmieściach Krakowa. Przykładowo Krzysztof Naymanowicz na tzw. Wale Wielkim położnym między Bramą Mikołajską a Kleparzem oraz w kierunku Mogiły (teren między ulicami M. Kopernika i Topolową) miał dwa dworki, dom i stajnię na 100 koni, drugi dom ze stajnią na 120 koni, domek gościnny i wielki ogród⁵⁹. Ponadto należały do niego ogrody na Podbrzeziu, w Kazimierzu i Wieliczce, dwa domy w Olkuszu i wieś Gorzków koło Koszyc. Dzierżawił również wsie należące do Uniwersytetu (Świeborowice, Pielgrzymowice). Mieszczanie krakowscy mieli prawo posiadania dóbr ziemskich (miasto Kraków miało prawa szlacheckie)⁶⁰ – do Macieja Wojeńskiego należały wsie Rzerzuśnia, Minoga, Nowa Wieś i Skalka, do Franciszka Rolińskiego – Stęgorzyce, do Gabriela Ochockiego II – Strzelce, Jan Innocenty Pertycy posiadał Olszę na Prądniku i wieś Siemonia w księstwie siewierskim.

Prestiż tytułu uniwersyteckiego i zagranicznych studiów pomagały krakowskim profesorom, którzy łączyli nauczanie medycyny na krakowskiej uczelni z praktyką lekarską, w pozyskaniu zamożnych pacjentów, co bez wątpienia miało wpływ na ich sytuację majątkową. Jacek Łopacki był lekarzem wielu magnackich domów i kapituły krakowskiej, Krzysztof Naymanowicz leczył biskupa krakowskiego Piotra Tylickiego, Jan Innocenty Petrycy wojewodę krakowskiego Stanisława Lubomirskiego, a Franciszek Roliński kolejnego wojewodę krakowskiego, Aleksandra Michała Lubomirskiego.

Profesorowie Uniwersytetu Krakowskiego często wykorzystywali swoją wiedzę bądź majątki na potrzeby miasta. W 1578 roku profesor medycyny Piotr z Poznania ufundował uposażenie dla lekarza ubogiej ludności Krakowa i przedmieść oraz na lekarstwa dla ubogich chorych. Ponadto przekazał miastu przeznaczoną na siedzibę lekarza kamienicę przy ul. Wiślniej 4⁶¹. Funkcję lekarza miejskiego

⁵¹ Jerzy Michalewicz, Maria Michalewiczowa, *Liber beneficiorum et benefactorum Universitatis Iagellonicae in saeculis XV–XVIII*, t. 1: *Fundationes pecuniariae Universitatis Iagellonicae in saeculis XV–XVIII*, Kraków 1999, nr 936; Adam Chmiel, *Domy krakowskie. Ulica Grodzka, część I*, Biblioteka Krakowska, nr 81, Kraków 1934, s. 81.

⁵² *Złota księga Papieskiej Akademii Teologicznej*, red. Stanisław Piech, Kraków 2000, s. 254; Kamila Follprecht, *Przyczynki do dziejów kamienicy przy ulicy Mikołajskiej 22 w Krakowie*, w: Daniel Naborowski, *Krakowianin – Litwin – Europejczyk*, red. Kamila Follprecht i Krzysztof Gajdka, Katowice 2008, s. 209–210; Tomasz Graff, *Marcin Campius Wadowita (ok. 1567–1641). Duchowny i profesor Uniwersytetu Krakowskiego*, Kraków 2018, s. 403–405.

⁵³ ANK, Akta miasta Krakowa, rkps 2625, s. 42; rkps 2626, s. 70; rkps 2639, s. 38; rkps 2641, s. 92; Waldemar Komorowski, Kamila Follprecht, *Właściciele kamienic Rynku krakowskiego w czasach nowożytnych (do pierwszej okupacji szwedzkiej)*, część 12, „Krakowski Rocznik Archiwalny”, T. 13: 2007, s. 66–67.

⁵⁴ ANK, Akta miasta Krakowa, rkps 464, s. 1174; Jan Lachs, *Kronika lekarzy krakowskich XVII wieku*, Poznań 1929, s. 60.

⁵⁵ J. Michalewicz, M. Michalewiczowa, *Liber beneficiorum et benefactorum Universitatis Iagellonicae*, op.cit., nr 861.

⁵⁶ ANK, Akta miasta Krakowa, rkps 2647, s. 58; rkps 2657, s. 58; rkps 2692, s. 37; rkps 2694, s. 40.

⁵⁷ *Drukarze dawnej Polski od XV do XVIII wieku*, op.cit., s. 42, 46–47, 80, 116–117.

⁵⁸ ANK, Archiwum Wolnego Miasta Krakowa – Komitet Hipoteczny, sygn. Hip 6, s. 161–162; Wanda Baczowska, *Pałaszowski Stanisław Kazimierz*, w: PSB, t. 25, Wrocław 1980, s. 103–104.

⁵⁹ *Rejestry gospód w Krakowie z lat 1632 i 1649*, op.cit., s. 116, 117.

⁶⁰ J. Bieniarzówna, *Mieszczaństwo krakowskie XVII w.*, op.cit., s. 66.

⁶¹ Leszek Hajdukiewicz, *Piotr z Poznania*, w: PSB, t. 26, Wrocław 1981, s. 417–419.

pełnili profesorowie Wydziału Lekarskiego, m.in. Szymon Syreniusz (1588–1611), Jan Mitkowski (ok. 1615–1646) i Piotr Mucharski (1649–1666). Lekarz Stanisław Wosiński był prowizorem pierwszego w mieście szpitala dla umysłowo chorych, Jacek Łopacki lekarzem w szpitalu Świętego Ducha, a Ignacy Paweł Michałowski leczył ubogich studentów w szpitalu św. Rocha. Lekarz Maciej Wojeński szczególnie zasłużył się podczas dziesiątkującej miasto w 1622 roku zarazy.

Nie tylko wiedza ściśle medyczna wykładowców Uniwersytetu służyła mieszkańcom Krakowa. Prawnik Jan Fox (zm. 1636) jako archidiakon krakowskiej katedry został powołany w 1624 roku do komisji królewskiej rozstrzygającej spór między Radą Miejską a pospólstwem⁶². Profesor prawa Andrzej Piotrkowczyk zasiadał w komisjach prawodawczych miejskich. Profesor medycyny Walenty Fontana był w latach 1588–1610 astrologiem miejskim. Kilku profesorów, zarówno medycyny, jak i prawa, zajmujących się astrologią wydawało poczytne kalendarze, np. Andrzej Dominik Lipiewicz w opublikowanej w latach 1743–1749 serii kalendarzy polsko-ruskich zamieścił przyczynki do dziejów i ustroju miasta Krakowa. Profesorowie bywali zaprzysiężonymi geometrami, kształcili się w ufundowanej w 1631 roku katedrze geometrii praktycznej Uniwersytetu Krakowskiego⁶³ i wykonywali pomiary na rzecz miasta, m.in. najstarszy plan pomiarowy Krakowa sporządzony został dla celów podatkowych ok. 1667 roku na zlecenie Rady Miejskiej⁶⁴.

Profesorowie i studenci Uniwersytetu byli nieodłączną częścią życia politycznego miasta. Jesienią 1587 roku studenci brali udział w obronie Krakowa przed wojskami arcyksięcia Maksymiliana⁶⁵. W czasie okupacji szwedzkiej Krakowa w połowie XVII stulecia profesorowie odmówili złożenia przysięgi na wierność Karolowi Gustawowi oraz podjęli decyzję o rozwiązaniu uczelni i opuszczeniu miasta⁶⁶. W cza-

sie kolejnego pobytu wojsk szwedzkich w Krakowie w 1702 roku Uniwersytet solidarnie z mieszkańcami miasta zapłacił narzucony mu okup⁶⁷.

Władze uczelni wraz z krakowskimi rajcami brały czynny udział w uroczystościach państwowych: powitaniach monarchów, biskupów i poselstw, przy królewskich koronacjach, ślubach i pogrzebach. W 1633 roku rektor Jakub Naymanowicz witał mową Władysława IV podczas jego wjazdu na koronację. W 1676 roku rektor przemawiał podczas wjazdu króla Jana III Sobieskiego. Profesor medycyny Jacek Łopacki w 1683 witał na krakowskim Rynku Jana III Sobieskiego, z kolei jego syn Stanisław Antoni Łopacki podczas uroczystości koronacyjnych Augusta II w 1697 roku wygłosił mowę i przekazał królowi klucze do miasta oraz księgę przywilejów miejskich. W 1734 przed Bramą Floriańską witał natomiast Augusta III podczas jego wjazdu do miasta na koronację⁶⁸.

Uroczystości religijne wpisywały się w tym czasie w życie miasta. Akademicy jako znacząca grupa wraz z mieszkańcami miasta brali udział w tradycyjnych uroczystych procesjach podczas święta Bożego Ciała i majowego święta ku czci św. Stanisława – patrona miasta, diecezji krakowskiej i głównego patrona Królestwa Polskiego – czy 15 lipca w rocznicę zwycięstwa pod Grunwaldem. Uczestniczyli także w procesjach związanych z wyjątkowymi wydarzeniami w dziejach miasta, np. 3 października 1621 roku w intencji zwycięstwa wojsk polskich pod Chocimiem, 12 września 1683 w intencji zwycięstwa wojsk polskich pod Wiedniem. Szczególny charakter miały w lipcu 1775 roku uroczystości z okazji kanonizacji Jana Kantego, XV-wiecznego profesora Uniwersytetu – uczelnia od początku rozwijała jego kult i doprowadziła do wyniesienia swojego patrona na ołtarze⁶⁹.

⁶⁷ ANK, Akta miasta Krakowa, rkps 2949, s. 2, 23.

⁶⁸ Krystyn Matwijowski, *Pierwsze sejmy za czasów Jana III Sobieskiego*, Wrocław 1976, s. 88; Włodzimierz Kaczorowski, *Koronacja Władysława IV w roku 1633*, Opole 1992, s. 25; Szymon Fedorowicz, *Uroczyste ingresy biskupów w przedrozbiorowym Krakowie*, „Nasza Przyszłość”, R. 111: 2009, s. 85–116; Tomasz Ciesielski, *Propagandowy wymiar uroczystości dworskich w pierwszych latach panowania Augusta III*, „Wieki Stare i Nowe”, T. 8 (13): 2015, s. 48–49.

⁶⁹ *Dzieje Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1364–1764*, op.cit., s. 348; Michał Rożek, *Uroczystości w barokowym Krakowie*, Kraków 1976, s. 230–231, 248–249, 251; Michał Rożek, *Mecenat artystyczny mieszczaństwa krakowskiego w XVII wieku*, Biblioteka Krakowska, nr 118, Kraków 1977, s. 206–212; Michał Rożek, *Polskie koronacje i korony*, Kraków 1987, s. 67; Michał

⁶² J. Bieniarzówna, *Mieszczaństwo krakowskie XVII w.*, op.cit., s. 115; *Profesorowie Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego*, op.cit., s. 61.

⁶³ Janina Stoksik, *Geometry małopolscy do końca XVIII wieku. Z dziejów geodezji i kartografii wielkopolskiej w Polsce*, Kraków 2013, s. 115–118.

⁶⁴ Janina Stoksik, *Znane i nieznanne plany Krakowa z XVII i XVIII w. w wykonaniu geodetów Akademii Krakowskiej*, „Krakowski Rocznik Archiwalny”, T. 11: 2005, s. 93–95.

⁶⁵ H. Barycz, *Historia Uniwersytetu Jagiellońskiego*, op.cit., s. 502–503.

⁶⁶ *Dzieje Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1364–1764*, op.cit., s. 348–350; *Dzieje Krakowa*, t. 2, op.cit., s. 381.

Do drugiej połowy XVI wieku w różnych świątyniach, w tym w kościele Mariackim, odbywały się uroczystości promocji na stopnie naukowe; później zaczęto je ograniczać do kościołów uniwersyteckich. Pogrzeby profesorów uniwersyteckich, chowanych często w kościołach i klasztorach krakowskich, również stanowiły ważny moment w życiu miasta.

Na mocy królewskich przywilejów rektor Uniwersytetu Krakowskiego posiadał jurysdykcję zwyczajną i zupełną w sprawach cywilnych nad wszystkimi składającymi mu przysięgę posłuszeństwa: studentami i wykładowcami, czyli bakałarzami, magistrami, doktorami, profesorami, uczniami krakowskich szkół parafialnych, bedłami i szeroko rozumianą służbą, osobami mieszkającymi w uniwersyteckich nieruchomościach oraz nad przedstawicielami wybranych zawodów: księgarzami, kopistami, drukarzami i malarzami. Najwyższą karą było wykluczenie z uczelni. Od XVI wieku do kompetencji rektora włączono cenzurowanie nowo drukowanych dzieł. Sądowi rektorskiemu podlegały też lżejsze sprawy karne (np. dotyczące obrazy słownej czy pobicia). Władze miejskie były zobowiązane do udzielenia sądowi rektorskiemu pomocy w doprowadzeniu oskarżonego oraz w egzekucji wyroku. Poważniejsze sprawy trafiały do sądu biskupa (jeśli przysięgę rektorowi składała osoba duchowna) lub króla⁷⁰. Na tle sprawowania jurysdykcji wybuchały liczne spory między Uniwersytetem, biskupem i miastem. Na przykład profesor i rajca krakowski Krzysztof Naymanowicz w 1635 roku wdał się w spór z Uniwersytetem o dzierżawy wsi, którego rezultatem było usunięcie go z uczelni. Kiedy biskup krakowski potwierdził zasadność wyroku rektorskiego, Naymanowicz został pozbawiony godności rajcy krakowskiego. Odwoływał się do Stolicy Apostolskiej, ale dekret króla Władysława IV Wazy z 9 grudnia 1645 roku pozbawił go urzędu rajcy. Jego pamflet na króla, Radę i Uniwersytet

Jagosz, *Przedrozbiorowe procesje wawelskie ku czci św. Stanisława Biskupa i Męczennika*, „Studia Claromontana”, R. 17: 1997, s. 106; Michał Rożek, *Peregrinatio religiosa*, „Folia Historica Cracoviensia”, R. 4–5: 1997–1998, s. 220.

⁷⁰ Dawid Machaj, *Sądownictwo rektorów krakowskich w XVI wieku*, „Czasopismo Prawno-Historyczne”, 2014, t. 66/1, s. 43–44.

rok później został spalony przez kata na krakowskim Rynku⁷¹.

Czasem profesor, będąc burmistrzem, popadał w konflikt z Uniwersytetem, jak lekarz Franciszek Roliński, który w 1660 roku rozkazał piechocie miejskiej strzelać w obronie Żydów atakowanych przez miejski motłoch i studentów. Zginęło wówczas trzech żaków, a Roliński został na krótko proskrybowany z uczelni. Tumulty studenckie na ulicach miasta, m.in. bójki z uczniami szkół jezuickich, oraz częste ataki i grabieże, których ofiarą padali protestanci i Żydzi, powodowały oskarżenia ze strony miasta, że uczelnia nie potrafi zapewnić dyscypliny i zbyt łagodnie traktuje burzycieli porządku publicznego.

Mimo pojawiających się konfliktów przeważała jednak współpraca, a funkcjonowanie Uniwersytetu było czynnikiem rozwojowym w życiu miasta. Nie bez powodu w wielu dziełach uczelnia była wymieniana jako jeden z pierwszorzędnych powodów do dumy dla Krakowa, a panegiryczne utwory pisane w kręgu akademickim często zawierały pochwały miasta.

Liczne płaszczyzny funkcjonowania profesorów uniwersyteckich jako mieszczan krakowskich pokazują ściśle, skomplikowane więzi i zależności między miastem i Uniwersytetem, który stanowił jego odrębny, ale niezbywalny element. Niniejsza próba syntetycznego ukazania powiązań Krakowa i uczelni poprzez ludzi związanych z Uniwersytetem, a zarazem uczestniczących w życiu miasta, powstała dzięki publikacjom dotyczącym dziejów zarówno uczelni i jej wykładowców, jak i funkcjonowania miasta i jego mieszkańców, uzupełnionym kwerendą w staropolskich archiwaliach miasta Krakowa. Nie jest to studium biograficzne czy prozopograficzne, ale próba pokazania kluczowych zjawisk na przykładzie konkretnych osób. Warunkiem pogłębionego opracowania tych relacji są dalsze studia nad wczesnonowożytnymi dziejami miasta i Uniwersytetu, a zwłaszcza kompletne opracowanie życiorysów profesorów wszystkich wydziałów krakowskiej uczelni w XVII i XVIII wieku.

⁷¹ J. Bieniarzówna, *Mieszczanstwo krakowskie XVII w.*, op.cit., s. 19–20.

BIBLIOGRAFIA

- Atlas historyczny Polski. Województwo krakowskie w drugiej połowie XVI wieku*, cz. 2: Komentarz, indeksy, red. Henryk Rutkowski, Warszawa 2008.
- Baczkowska Wanda, *Putanowicz Józef Alojzy*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 29, Wrocław 1986.
- , *Pałaszowski Stanisław Kazimierz*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 25, Wrocław 1980.
- Barcik Mieczysław, *Syreński Sacranus Szymon*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 46, Warszawa–Kraków 2009–2010.
- Barycz Henryk, *Historia Uniwersytetu Jagiellońskiego w epoce humanizmu*, Kraków 1935.
- Baster Marcin, *Bursa Sarnińska. Z dziejów kolegiów Uniwersytetu Krakowskiego w XVII i XVIII wieku*, Kraków 2015.
- , *Śmieszkowicz (Gelasinus) Wawrzyniec*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 51, Warszawa–Kraków 2016.
- Bieniarzówna Janina, *Mieszkaństwo krakowskie XVII w. Z badań nad strukturą społeczną miasta*, Kraków 1969.
- Birkenmajer Aleksander, *Fontanus Walenty*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 7, Kraków 1948–1958.
- Chamcówna Mirosława, *Uniwersytet Jagielloński w dobie Komisji Edukacji Narodowej. Szkoła Główna Koronna w latach 1786–1795*, Wrocław–Kraków 1959.
- Chmiel Adam, *Domy krakowskie. Ulica Grodzka*, część I, Biblioteka Krakowska, nr 81, Kraków 1934.
- , *Domy krakowskie. Ulica św. Jana*, część I–II, Biblioteka Krakowska, nr 61–62, Kraków 1924.
- Ciesielski Tomasz, *Propagandowy wymiar uroczystości dworskich w pierwszych latach panowania Augusta III*, „Wieki Stare i Nowe”, R. 8 (13): 2015.
- Czaplińska Maria, *Mitkowski Jan*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 21, Wrocław 1976.
- Dobrzyńska Janina, *Drukarnie Uniwersytetu Jagiellońskiego 1674–1783*, Kraków 1975.
- Drukarze dawnej Polski od XV do XVIII wieku*, t. 1: Małopolska, cz. 2: wiek XVII–XVIII, red. Jan Pirożyński, Kraków 2000.
- Dzieje Krakowa*, t. 2: *Kraków w wiekach XVI–XVIII*, red. Janina Bieniarzówna, Jan M. Małecki, Józef Mitkowski, Kraków 1984.
- Dzieje Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1364–1764*, t. 1, red. Kazimierz Lepszy, Kraków 1964.
- Fedorowicz Szymon, *Uroczyste ingresy biskupów w przedrozbiorowym Krakowie*, „Nasza Przyszłość”, R. 111: 2009.
- Follprecht Kamila, *Elity w Krakowie – topografia siedzib na przełomie XVI i XVII wieku*, w: *Pražské městské elity středověku a raného novověku – jejich proměny, zázemí a kulturní profil*, „Documenta Pragensia”, R. 22: 2004.
- , *Przyczynki do dziejów kamienicy przy ulicy Mikołajskiej 22 w Krakowie*, w: *Daniel Naborowski. Krakowianin – Litwin – Europejczyk*, red. Kamila Follprecht, Krzysztof Gajdka, Katowice 2008.
- , *Właściciele nieruchomości w Krakowie w 1655 roku*, Biblioteka Krakowska, nr 142, Kraków 2001.
- Graff Tomasz, *Marcin Campius Wadowita (ok. 1567–1641). Duchowny i profesor Uniwersytetu Krakowskiego*, Kraków 2018.
- Hajdukiewicz Leszek, *Czasy renesansowej świetności*, w: *Kraków stary i nowy. Dzieje kultury*, red. Janina Bieniarzówna, Kraków 1968.
- , *Mucharski Piotr*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 22, Wrocław 1977.
- , *Piotr z Poznania*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 26, Wrocław 1981.
- Jagosz Michał, *Przedrozbiorowe procesje wawelskie ku czci św. Stanisława Biskupa i Męczennika*, „Studia Claromontana”, R. 17: 1997.
- Kaczorowski Włodzimierz, *Koronacja Władysława IV w roku 1633*, Opole 1992.
- Katalog zabytków sztuki w Polsce*, t. 4: *Miasto Kraków*, red. Adam Bochnak i Jan Samek, cz. 2: *Kościół i klasztor Śródmieście*, 1. Tekst, oprac. zbiorowe, Warszawa 1971; cz. 3: *Kościół i klasztor Śródmieście*, 2. Tekst, red. Izabella Rejdach-Samkowa i Jan Samek, Warszawa 1978; cz. 8: *Kleparz. Kościół i klasztor*, oprac. zbiorowe, Warszawa 2000.
- Komorowski Waldemar, Follprecht Kamila, *Rozwój urbanistyczno-architektoniczny Krakowa „intra muros” w czasach nowożytnych*, w: *Kraków. Nowe studia nad rozwojem miasta*, red. Jerzy Wyrozumski, Biblioteka Krakowska, nr 150, Kraków 2007.
- , —, *Właściciele kamienic Rynku krakowskiego w czasach nowożytnych (do pierwszej okupacji szwedzkiej)*, część 5, „Krakowski Rocznik Archiwalny”, T. 6: 2000; część 12, „Krakowski Rocznik Archiwalny”, T. 13: 2007.
- Krukowski Jan, *Szkolnictwo parafialne Krakowa w XVII wieku*, Kraków 2001.
- , *Szkoły parafialne Krakowa w dobie Komisji Edukacji Narodowej (1777–1794)*, „Rozprawy z Dziejów Oświaty”, R. 16: 1973.
- Kumor Bolesław S., *Dzieje diecezji krakowskiej do roku 1795*, t. 3, Kraków 2000.
- Kurzej Michał, *Depingere fas est. Sebastian Piskorski jako konceptor i prowizor*, Kraków 2018.
- Lachs Jan, *Kronika lekarzy krakowskich XVII wieku*, Poznań 1929.
- Machaj Dawid, *Sądownictwo rektorów krakowskich w XVI wieku*, „Czasopismo Prawno-Historyczne”, 2014, t. 66/1.
- Matwijowski Krystyn, *Pierwsze sejmy za czasów Jana III Sobieskiego*, Wrocław 1976.
- Michalewicz Jerzy, Michalewiczowa Maria, *Liber beneficiorum et benefactorum Universitatis Iagellonicae in saeculis XV–XVIII*, t. 1: *Fundationes pecuniariae Universitatis Iagellonicae in saeculis XV–XVIII*, Kraków 1999.
- Niwiński Andrzej, *Przestrzeń kościelna w topografii średniowiecznego Krakowa. Próba syntezy*, Lublin 2004.
- Noga Zdzisław, *Die Herrschaftselite der Stadt Krakau vom 16. bis zum 18. Jahrhundert*, w: *Krakau – Nürnberg – Prag. Die Eliten der Städte im Mittelalter und in der Frühen Neuzeit. Herkunft, Nationalität, Mobilität, Mentalität* / *Kraków – Norymberga – Praga. Elity miast w średniowieczu i epoce nowożytnej. Pochodzenie, narodowość, mobilność, mentalność* / *Krakov – Norimberk – Praha. Elity měst ve středověku a raném novověku. Původ, národnost, mobilita, mentalita*, se-

- stavili Michael Diefenbacher, Olga Fejtová a Zdzisław Noga, Archiv hlavního města Prahy, Scriptorium, Praha 2016 (Documenta Pragensia Monographia, vol. 33/1, series Cracovia – Norimberga – Praga).
- , *Krakowska rada miejska w XVI wieku. Studium o elicie władzy*, Kraków 2003.
- , *Urzednicy miejscy Krakowa*, cz. 2: 1500–1794, Kraków 2008.
- Pietrzyk Zdzisław, *Poczet rektorów Uniwersytetu Jagiellońskiego 1400–2000*, Kraków 2000.
- Poczet sołtysów, wójtów, burmistrzów i prezydentów miasta Krakowa (1228–2010)*, red. Bogdan Kasprzyk, Kraków 2010.
- Poczet sołtysów, wójtów i burmistrzów miast, jurydyk, wsi i gmin przyłączonych do Krakowa do 1915 r.*, red. Bogdan Kasprzyk, Kraków 2013.
- Profesorowie Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego*, t. 1: 1364–1780, red. Wacław Uruszczak, Kraków 2015.
- Rejestry gospód w Krakowie z lat 1632 i 1649*, wyd. Kamila Follprecht, Fontes Cracovienses, nr 11, Kraków 2005.
- Rożek Michał, *Mecenat artystyczny mieszczaństwa krakowskiego w XVII wieku*, Biblioteka Krakowska, nr 118, Kraków 1977.
- , *Nieistniejące kościoły Krakowa*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej”, R. 33: 1983.
- , *Peregrinatio religiosa*, „Folia Historica Cracoviensia”, T. 4–5: 1997–1998.
- , *Polskie koronacje i korony*, Kraków 1987.
- , *Uroczystości w barkowym Krakowie*, Kraków 1976.
- Rymar Leon, *Udział Krakowa w sejmach i sejmikach Rzeczypospolitej*, „Rocznik Krakowski”, T. 7: 1905.
- Ryś Jan, *Komisja Edukacji Narodowej 1773–1794. Akademia Krakowska. Szkoła Główna Koronna*, Warszawa 2018.
- Sondel Janusz, *Kariera uniwersytecka jako sposób awansu społecznego w dawnej Polsce*, „Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa”, R. 3: 2010.
- , *Przywileje fundacyjne Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz przywilej nadania szlachectwa jego profesorom (z historyczno-prawnym komentarzem)*, Kraków 2015.
- Stoksik Janina, *Geometry małopolscy do końca XVIII wieku. Z dziejów geodezji i kartografii wielkoskalowej w Polsce*, Kraków 2013.
- , *Znane i nieznane plany Krakowa z XVII i XVIII w. w wykonaniu geodetów Akademii Krakowskiej*, „Krakowski Rocznik Archiwalny”, T. 11: 2005.
- Studia z dziejów kościoła św. Anny w Krakowie*, red. Zdzisław Kliś i Tomasz Węclawowicz, Kraków 2011.
- Studia z dziejów kościoła św. Floriana w Krakowie*, red. Zdzisław Kliś, Kraków 2007.
- Sygański Jan, *Metryki kościoła Mariackiego i katedry na Wawelu w Krakowie*, Lwów 1912.
- Szczepaniak Jan, *Spis prałatów i kanoników kapituły katedralnej oraz kapituł kolegiackich diecezji krakowskiej (XVIII w.)*, Kraków 2008.
- , *Spis prepozytów i plebanów diecezji krakowskiej (XVIII w.)*, Kraków 2008.
- Targosz Karolina, *Blaski i cienie epoki baroku*, w: *Kraków stary i nowy. Dzieje kultury*, red. Janina Bieniarzówna, Kraków 1968.
- Trelińska Barbara, *Album armorum nobilium Regni Poloniae XV–XVIII saec. Herby nobilitacji i indygenatów XV–XVIII w.*, Lublin 2001.
- Urban Jacek, *Kanonie Akademickie Krakowskiej Kapituły Katedralnej (1795–1945)*, Kraków 1997.
- Urban Wacław, *Losy wychowanków Akademii Krakowskiej w drugiej połowie XVI i pierwszej połowie XVII wieku*, w: Irena Kaniewska, Roman Żelewski, Wacław Urban, *Studia z dziejów młodzieży Uniwersytetu Krakowskiego w dobie renesansu*, red. Kazimierz Lepszy, Kraków 1964.
- Wachholz Leon, *Wydział Lekarski Uniwersytetu Krakowskiego i jego grono nauczycielskie od r. 1364–1918*, Kraków 1935.
- Włodarek Andrzej, *Architektura średniowiecznych kolegiów i burs Uniwersytetu Krakowskiego*, Kraków 2000.
- Zdanek Maciej, *Die universitäre Elite und die humanistischen Kreise in Krakau in der Epoche der Frühen Neuzeit*, w: *Krakau – Nürnberg – Prag. Die Eliten der Städte im Mittelalter und in der Frühen Neuzeit. Herkunft, Nationalität, Mobilität, Mentalität / Kraków – Norymberga – Praga. Elity miast w średniowieczu i epoce nowożytnej. Pochodzenie, narodowość, mobilność, mentalność / Krakov – Norimberk – Praha. Elity měst ve středověku a raném novověku. Původ, národnost, mobilita, mentalita*, sestavili Michael Diefenbacher, Olga Fejtová a Zdzisław Noga, Archiv hlavního města Prahy, Scriptorium, Praha 2016 (Documenta Pragensia Monographia, vol. 33/1, series Cracovia – Norimberga – Praga).
- Ziemierski Maciej, *Skład osobowy Sądu Wyższego Prawa Magdeburgskiego na zamku krakowskim w XVII–XVIII wieku*, Kraków 2013.
- Złota księga Papieskiej Akademii Teologicznej*, red. Stanisław Piech, Kraków 2000.
- Złota księga Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi*, cz. 1: *Biografie uczonych*, red. Alicja Zemanek, Kraków 2000.
- Złota księga Wydziału Filozoficznego*, red. Justyna Mikłaszewska i Janusz Mizera, Kraków 2000.

Kamila Follprecht – dr, historyk archiwista, wieloletni pracownik Archiwum Narodowego w Krakowie (zastępca dyrektora), redaktor naczelna „Krakowskiego Rocznika Archiwalnego”, sekretarz Towarzystwa Miłośników Historii i Zabytków Krakowa. Zainteresowania naukowe koncentruje na własności i mieszkańcach krakowskich nieruchomości od XVI do XX wieku oraz na edytorstwie źródeł historycznych wykorzystywanych w badaniach nad tą problematyką.

PROFESSORS OF THE KRAKÓW UNIVERSITY AS THE KRAKÓW BOURGEOISIE IN THE 17TH AND 18TH CENTURIES

The 17th century launches a period of gradual loss of significance for Kraków, initiated by the transfer of the permanent royal seat to Warsaw. The subsequent occupations of the city, from the mid-17th century to the late 18th century, associated with the stationing of foreign troops and levies, caused the economic decline of Kraków and its inhabitants. The situation of the city had an impact on the functioning of the University, which after a period of prosperity plunged into a crisis, manifesting itself in a decrease in the number of students. This was due to a decline in the prestige of the university, caused, among other things, by the resistance of the professors to modernising the curriculum. The main complex of university buildings of medieval origin, located in the area of St. Anna's and Gołębia Streets, was an important location in Kraków's urban space. However, despite the problems that the university had to confront, the prestige of educated people was growing. Professors of philosophy, medicine, law and theology came from the Kraków bourgeoisie. However, it was the University teachers sitting on the Municipal

Council, both physicians and lawyers, were most closely associated with Kraków. Their political status was a confirmation of their exceptional position in the city, resulting from their wealth, family connections and education. This was associated with possession of a representative building in the Main Square or in the adjacent streets. In the 16th century, fifteen councillors had a doctoral degree, while in the next two centuries the City Council consisted of twenty-one councillors with a doctoral degree and eighteen professors teaching at the University. The Kraków councillors with professorial titles represented the Council as deputies of the City of Kraków in the general assemblies, often using their knowledge in support of the city. Representatives of the University authorities took an active part in state ceremonies (welcoming monarchs arriving in the city, royal coronations, weddings and funerals) or religious ceremonies. Numerous fields of activity of University professors as Kraków's bourgeoisie show the close and often complicated ties and relations between the city and the university.